

Praktijkvoorbeeld

Studenten leren samenwerken met behulp van de Samenwerkingsmatrix

Mariëlle Theunissen, Instituut voor Lerarenopleidingen, Hogeschool Rotterdam

Samenwerken door leraren wordt heel belangrijk gevonden. Tijdens de lerarenopleiding laten we studenten regelmatig samen aan opdrachten werken, zodat ze zich kunnen voorbereiden op samenwerken tijdens hun professionele loopbaan. Alleen: we leren onze studenten niet hoe dat moet, samenwerken. We gaan er min of meer van uit dat ze dat als vanzelf kunnen. Toch levert samenwerking regelmatig spanningen op, bijvoorbeeld als er geen ‘klik’ is, afspraken niet worden nagekomen of er sprake is van meeliftgedrag. Om het leren samenwerken en de reflectie op samenwerkingsprocessen te ondersteunen, heb ik de tool Samenwerkingsmatrix van de Universiteit Utrecht uitgeprobeerd bij twee groepen derdejaarsstudenten van de lerarenopleiding wiskunde van Hogeschool Rotterdam. Ik deed een praktijkonderzoek naar de werking van de matrix, terwijl ik de studenten begeleidde tijdens hun eigen praktijkonderzoek, wat het project een dubbele bodem gaf: ‘teach as you preach’. Ik legde de tool enkele malen aan de studenten voor en ondervroeg hen tijdens groepsinterviews. Ik concludeer dat de tool – mits gedoseerd aangeboden – samenwerkingsprocessen ondersteunt en vooral bij langlopende samenwerkingsopdrachten van nut kan zijn. Ik eindig met een stappenplan hoe de tool in te zetten bij samenwerkingsprojecten.

Aanleiding

Gedurende hun loopbaan wordt verwacht dat leraren professioneel samenwerken met verschillende mensen in diverse teams, zoals ook beschreven in de Bekwaamheidseisen (Onderwijscoöperatie, 2014; zie ook Van den Berg, 2020). Studenten werken in hun opleiding doorgaans samen met studiegenoten die ze zelf kiezen als samenwerkingspartner. Echter, eenmaal werkzaam op een school zullen zij ook geacht worden samen te werken met iemand met wie ze een minder spontane klik hebben. Het is belangrijk dat studenten tijdens hun studie al leren om op een professionele manier samen te werken, omdat ze daar tijdens hun loopbaan profijt van zullen hebben.

Tijdens de tweedegraads lerarenopleiding van het Instituut voor Lerarenopleiding van Hogeschool Rotterdam laten we studenten op veel verschillende manieren samenwerken, bijvoorbeeld door ze in groepen opdrachten te geven en ze in tweetallen stage te laten lopen. Ons onderzoek naar duo-stages (Theunissen & Poulussen, 2020) leverde inzichten op in aspecten die nodig zijn om een dergelijke stage tot een succes te maken, zoals goede afspraken maken door de studenten over bijvoorbeeld de taakverdeling, zich daaraan houden en elkaar er professioneel op aanspreken. In het onderzoek rapporteerde één op de vijf studenten problemen met de match, en een kwart van de studenten meldde last te hebben van meeliftgedrag (n=49). Dit riep bij ons vragen op als: leren we onze studenten eigenlijk wel samenwerken? Of veronderstellen we dat ze dat al kunnen of vanzelf leren tijdens het werken in groepen?

In onze zoektocht naar aanleiding van deze vragen, ontdekten we de Samenwerkingsmatrix van de opleiding Onderwijswetenschappen van de Universiteit Utrecht (Geesink et al., 2018), die goed aansloot bij onze vragen en onderzoeksbevindingen. De Samenwerkingsmatrix is een instrument voor studenten om bewust te oefenen met samenwerken. We besloten de matrix uit te proberen bij studenten om te achterhalen in hoeverre een dergelijke tool het professioneel leren samenwerken kan ondersteunen.

Samenwerken in het leraarsberoep

Samenwerking door leraren kan als volgt worden gedefinieerd: “*a joint interaction in the group in all activities that are needed to perform a shared task*” (Van Grieken et al., 2015, p. 23). Leraren komen veel *shared tasks* tegen in hun carrière, denk aan het afstemmen van lessen en toetsen in een vaksectie, het kiezen van een methode of het werken met handelingsplannen. Bij samenwerken gaat het om vaardigheden als leiding (laten) geven, overleggen, compromissen sluiten, afspraken maken en je eraan houden. Deze vaardigheden richten zich op de taak en op de relatie: mensen kunnen zich in de samenwerking meer of minder taak- en relatievolwassen gedragen. Bij taakvolwassenheid gaat het erom dat elk teamlid verantwoordelijkheid weet te dragen voor de groepsopdracht en in staat is om helder te communiceren over doelen en taken. Bij relatievolwassenheid gaat het over de manier waarop de teamleden met elkaar omgaan en in staat zijn om relationele vraagstukken effectief met elkaar op te pakken. Relatievolwassen groepsleden hebben oog voor elkaar, ondersteunen elkaar, en creëren een constructieve werksfeer.

Hargreaves en Fullan (2012), Darling-Hammond (2017) en ook Van Grieken et al. (2015) rapporteren een groot aantal positieve effecten van samenwerking tussen leraren, zoals betere leerresultaten bij leerlingen, meer motivatie bij leraren, en op het niveau van de schoolorganisatie een betere werksfeer. Maar er zijn ook negatieve effecten, zoals afname van autonomie en het risico van groepsdenken, waarbij men de neiging heeft om een unaniem standpunt in te nemen, waardoor deelnemers minder kritisch zijn naar de taak zelf.

Naast dat samenwerken een middel is om taken te volbrengen die voor een leraar alleen te complex zijn, wordt samenwerken in de literatuur ook beschreven als een effectieve manier van leren. Hierbij is communicatie tussen de lerenden essentieel en moet ieder begrijpen wat de gezamenlijke taak is om die goed te kunnen uitvoeren. Zonder overleg bestaat er gerede kans dat de een het werk doet en de ander toekijkt (Kirschner et al., 2018).

In curricula van lerarenopleidingen is er weinig expliciete aandacht voor de manier waarop studenten kunnen participeren in professionele netwerken ten behoeve van hun leerproces (Vrieling et al., 2018). En dat terwijl van hen wel verwacht wordt dat ze veel samenwerken en hun leerlingen leren samenwerkend te leren.

Tijdens samenwerking geven de deelnemers elkaar constant feedback, vaak ook onbewust: denk aan een misprijzende of verveelde blik, wat de samenwerking kan beïnvloeden. Feedback kan onder andere gegeven worden over het proces: hoe verloopt de samenwerking bij het werken aan de taak (Brooks et al., 2019)? De Samenwerkingsmatrix biedt een manier om deze bespreking vorm en inhoud te geven.

De Samenwerkingsmatrix

Samenwerken in een project:

Handreiking voor groepssamenwerking in de opleiding Onderwijswetenschappen

Doel van de matrix
Afgestudeerde onderwijswetenschappers werken in hun baan vaak samen met anderen in projectgroepen, in een positie waarin je in staat bent om bewust een samenwerking vorm te geven en bij te sturen. Tijdens de opleiding oefenen studenten al tijdens groepsopdrachten aan hun samenwerkingsvaardigheden. Om samenwerkingsvaardigheden bewuster te kunnen ontwikkelen, is de onderstaande matrix ontwikkeld voor de opleiding onderwijswetenschappen. De matrix kan studenten helpen het samenwerkingsproces bewust aan te sturen. Het biedt vragen voor het individu en de groep als geheel, die bijdragen aan een effectieve samenwerking.

Uitleg van de matrix
In de eerste kolom van de matrix staan de aandachtspunten die van belang zijn in de samenwerking; namelijk de taak, de manier van werken aan de taak, de werksfeer en de begeleiding. In de bovenste rij staan de acties die per onderwerp ondernomen kunnen worden: overzicht creëren, reflecteren, communiceren en bijsturen. Voor elke combinatie van aandachtspunt en actie staan vragen die de samenwerking kunnen stimuleren. De vragen in de matrix zijn niet compleet maar geven een indicatie van het soort vragen dat in een groepssamenwerking gesteld kunnen worden. Studenten worden bij deze uitgenodigd om zelf vragen toe te voegen.

Aandachtspunten in samenwerking:

De taak
Het doel van de samenwerking.
» eindproduct voor opdrachtgever

De manier van werken
Het werkproces dat leidt tot het eindproduct.
» taakverdeling, planning

De werksfeer
De interpersoonlijke sfeer tijdens de samenwerking.
» vertrouwen, constructieve houding

De begeleiding
Het vormgeven van de begeleiding.
» verwachtingen en afstemmen

Acties in samenwerking

Overzicht creëren

In kaart brengen van wat de huidige en de gewenste situatie is.

Reflecteren

Nadenken over hoe de samenwerking jezelf en de groep als geheel beïnvloedt.

Communiceren

Onderling contact onderhouden, overleggen en het uitspreken van gedachten en verwachtingen.

Bijsturen

Aanpassen van de huidige situatie, dit gebeurt continu tijdens de samenwerking.

De verschillende acties gaan vaak met elkaar samen, bijvoorbeeld wanneer blijkt dat iets nog niet duidelijk is over het eindproduct zal er bijgestuurd moeten worden. Ook de drie aandachtspunten in de samenwerking zullen meestal tegelijkertijd aandacht behoeven.

Matrix Samenwerken | © UU STIM project 'Leren Samenwerken', Anne Geesink, Rianne Poot, Danielle Vlaanderen en Itzél Zuiker. Universiteit Utrecht, 2018 Versie 04. 20180918

Matrix Groepssamenwerking

	Overzicht creëren	Reflecteren	Communiceren	Bijsturen
TAAK 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat moeten we opleveren? • Wat wordt er van ons gevraagd? • Wanneer moet het klaar zijn? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Welke informatie ontbreekt nog? • Wat snappen we nog niet? • Wat vinden we al duidelijk? • Wat draagt ieder bij aan de taak? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft iedereen zijn ideeën verteld? • Wat is ons gezamenlijke idee? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Willen we de taak bijstellen? • En hoe dan? • ...
MANIER VAN WERKEN 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is ons plan van aanpak? • Welke afspraken maken we? • Hoe verdelen we de taken? • Hoe en wanneer gaan we overleggen? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Leidt onze manier van werken tot het eindproduct dat we voor ogen hebben? • Zijn we tevreden met de manier van werken? • Wat draagt iedereen bij aan de manier van werken? • Wat heeft ieder nodig om zijn taak uit te voeren? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vinden we belangrijk in onze manier van werken? (Gaan we voor een 6 of een 9? Wat betekent dat voor de manier van werken?) • Waarvan en hoe houden we elkaar op de hoogte van voortgang en afspraken? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Willen we de manier van werken bijstellen? • En hoe dan? • ...
WERKSFEER 	<ul style="list-style-type: none"> • Waar gaan we op letten? • Wat vinden we belangrijk? • Welke kwaliteiten brengen we in de samenwerking? • (Hoe) geven we complimenten aan elkaar? • Helpen we elkaar? • Wat zijn ieders leerpunten? • Hoe zorgen we voor een constructieve werksfeer? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vinden we goed aan de werksfeer en waar hebben we last van gehad? • Hebben we vertrouwen in elkaar? • Hebben we het gevoel dat we alles kunnen zeggen? • Wat draagt ieder bij aan de werksfeer? • Heeft ieder aangegeven wat hij nodig heeft? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe praten we over de werksfeer, hoe ervaren we die? Bijvoorbeeld: Hoe geven we elkaar feedback? • Hoe praten we over onze werkhouding? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat willen we anders/beter aan de werksfeer? • Hoe gaan we dat doen? • ...
BEGELEIDING 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat verwachten we van elkaar? • Hoeveel sturing is er nodig / beschikbaar? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat gaat er goed in de begeleiding? • Waar hebben we (meer) behoefte aan? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat willen we bespreken? • Hoe praten we met elkaar over de voortgang? • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Wat willen we anders in de begeleiding? • Hoe doen we dat? • ...

Matrix Samenwerken | © UU STIM project 'Leren Samenwerken', Anne Geesink, Rianne Poot, Danielle Vlaanderen en Itzél Zuiker. Universiteit Utrecht, 2018 Versie 04. 20180918

Figuur 1. De Samenwerkingsmatrix.

De matrix is bedoeld om studenten tijdens groepsopdrachten bewuster bezig te laten zijn met de sturing van het samenwerkingsproces. In de kolommen staan de acties die leden van de groep kunnen ondernemen, namelijk: Overzicht creëren, Reflecteren, Communiceren en Bijsturen. In de rijen staan de aandachtspunten die belangrijk zijn in de samenwerking, namelijk: Taak, Manier van werken, Werksfeer en Begeleiding vanuit de docent. Het laatste aandachtspunt (Begeleiding) heb ik in het praktijkonderzoek niet gebruikt, omdat dat niet over de samenwerking tussen de studenten gaat, en laat ik hier verder buiten beschouwing. In de cellen staan vragen genoteerd die een combinatie zijn van de actie en het aandachtspunt. Studenten kunnen deze vragen aan zichzelf en aan hun medestudenten stellen om bewust met samenwerken bezig te zijn. Bijvoorbeeld: in de cel die ontstaat op de kruising van Taak en Overzicht creëren staat de vraag naar het doel van de taak: wat moeten we opleveren? De matrix pretendeert niet volledig te zijn; er is ruimte voor studenten en docenten om eigen vragen toe te voegen.

De bovenste twee rijen van de matrix (Taak en Manier van werken) ondersteunen de taakvolwassenheid. De vragen in de matrix kunnen de communicatie hierover ondersteunen. De derde rij (Werksfeer) ondersteunt de relatiefvolwassenheid. Taak- en relatiefvolwassen groepsleden spreken elkaar aan, checken eigen vooronderstellingen en reflecteren op hun eigen aandeel in gebeurtenissen. Niet alleen als het goed gaat, ook als het moeilijk is.

Methode van aanpak

Het doel van dit praktijkonderzoek is het verkennen van de inzet van deze tool in onze lerarenopleiding. De onderzoeksvraag is: In hoeverre draagt de reflectie aan de hand van de Samenwerkingsmatrix bij aan het bewust leren samenwerken?

Ik heb de matrix laten gebruiken door studenten. Met behulp van groepsinterviews heb ik in kaart gebracht of de studenten door het gebruik van de matrix meer bewust bezig waren met de samenwerking.

Ik heb het praktijkonderzoek in het studiejaar 2019-2020 uitgevoerd bij twee klassen derdejaars studenten van de tweedegraads lerarenopleiding wiskunde van Hogeschool Rotterdam die ik begeleidde tijdens het vak praktijkonderzoek. In totaal betrof het dertig studenten die van september tot april in negen groepen van twee tot vier studenten samen aan hun praktijkonderzoek werkten. De groepssamenstelling was op onderzoeksonderwerp. In twee groepen kenden niet alle studenten elkaar, in de andere groepen wel, waarvan twee groepen zichzelf omschreven als 'vrienden'.

In eerdere leerjaren dat ik dit vak begeleidde, merkte ik dat de samenwerking tussen de studenten bij dit vak van wisselend succes is: van groepjes die alles goed afstemden tot groepjes die als los zand functioneerden of waarin een conflict ontstond. Tezamen met de duur van het vak (drie blokken) was dit een goede reden om juist hier de Samenwerkingsmatrix uit te proberen met als doel om te kijken of de samenwerking hierdoor soepeler zou verlopen. Het praktijkonderzoek is in drie rondes uitgevoerd. Per ronde beschrijf ik de aanpak en de resultaten.

Ik ben parallel met de studenten opgetrokken in het doen van het praktijkonderzoek. Door zelf als docent praktijkonderzoek te doen naar een onderwerp dat voor mijn praktijk belangrijk is, laat ik zien hoe je als docent praktijkonderzoek in je reguliere werk kunt integreren (teach as you preach). Dat ik parallel met de studenten optrok, betekende dat ik me aan dezelfde deadlines verbond. Als zij een onderzoeksopzet moesten aanleveren of hun praktijkonderzoek moesten pitchen, deed ik dat ook. Ik heb dat als een hele uitdaging ervaren, met bijbehorend uitstelgedrag als andere werkzaamheden urgenter leken.

Ronde 1

Kort na de samenstelling van de groepen in september heb ik elke groep de Samenwerkingsmatrix aangeboden en een placemat-oefening gegeven. De studenten moesten daarbij ieder individueel antwoord geven op de vragen: 1) Welke vraag uit de matrix vind ik het *belangrijkste*? En 2) Welke vraag uit de matrix vind ik het *interessantst*? Ik onderscheidde deze vragen, omdat ik vermoedde dat deze verschillende antwoorden zouden kunnen opleveren en dat daardoor een rijker gesprek door de studenten gevoerd zou worden. Daarna gingen

ze met elkaar in gesprek en noteerden ze in het midden van de placemat welke vragen uit de matrix ze als groep het belangrijkste en het interessantst vonden. Op de achterkant van de placemat noteerde ieder individueel in hoeverre deze oefening had bijgedragen aan de bewustwording van het samenwerkingsproces.

Zes van de negen groepen gaven aan de manier van werken het *belangrijkste* te vinden in de samenwerking en daarbinnen met name het creëren van overzicht: wat wordt van ons gevraagd, wanneer moet iets af zijn? Als *interessantst* vonden zes groepen de vragen rondom de reflectie en daarbinnen met name over Werksfeer: wat draagt iedereen bij aan de werksfeer? Dit waren vragen waar ze anders niet over zouden hebben gesproken met elkaar, wat ze juist heel prettig vonden. In acht groepen had de oefening bijgedragen aan de bewustwording van aspecten van samenwerking, en dan met name op het gebied van taakvolwassenheid (vijf groepen). In één groep gaven de studenten aan deze matrix niet nodig te hebben voor de gevraagde bewustwording, omdat ze dat al waren, aangezien ze al vaker met elkaar hadden samengewerkt. In Tabel 1 zijn de resultaten van Ronde 1 terug te vinden.

Ronde 2

Begin december was een kantelmoment in de cursus. Alle groepen moesten een aanvankelijke no go op de onderzoeksopzet wegwerken. De samenwerking in alle groepen stond even op scherp, omdat dit een extra inspanning van ze vroeg. Juist op dat moment legde ik ze opnieuw de matrix voor met de opdracht om één of twee rijen te selecteren die voor hen van belang zijn en daarbinnen de kolommen Reflectie en Bijsturen met elkaar te bespreken. Juist op dit kantelmoment was het belangrijk dat studenten reflecteerden over hun samenwerking, en onder woorden brachten wat ze wilden bijsturen. De matrix gaf hun taal voor dit gesprek. Een korte rondgang langs de groepen leverde op dat in veel gevallen de samenwerkingsafspraken en afspraken met betrekking tot planning werden aangescherpt, bijvoorbeeld over de manier van aanleveren van concepten en de onderlinge communicatie. In één groep vertelden de studenten dat ze elkaar al heel lang kennen en dat ze ook al vaak met elkaar hebben samengewerkt. Dat verhoogde bij hen de drempel om elkaar aan te spreken op het gedrag in de samenwerking, zeker als de samenwerking niet helemaal naar wens verliep. De opgebouwde band en vriendschap ging in dat geval voor op het bespreken van eventuele irritatie of frustratie. Maar door de Samenwerkingsmatrix werd het onderwerp wel bespreekbaar: “Het is de ‘schuld’ van de matrix dat we elkaar sommige vragen nu toch stellen.”

Ronde 3

In januari 2020 heb ik de groepen de door hen ingevulde placemats van september 2019 voorgelegd en heb ik met ze besproken of er een verschuiving was opgetreden in de vragen die ze toen het interessantst en belangrijkste vonden. In een groepsinterview ben ik nagegaan:

- wat de redenen van de verschuivingen waren,
- waarover ze overleggen,
- in hoeverre de Samenwerkingsmatrix bijdraagt aan de bewustwording van het samenwerkingsproces,
- in hoeverre ze het werken met de matrix fijn vinden, en:
- vanaf wanneer ze vinden dat er in de opleiding aandacht nodig is voor samenwerkingsprocessen met een tool als deze.

Ik koos voor interviews gezien het beperkte aantal studenten en ik koos ervoor om ze als groep te spreken, zodat ze op elkaar konden reageren en aanvullen. Deze interviews heb ik opgenomen, in samenvattende vorm uitgewerkt en aan hen voorgelegd voor een member-check. Ik heb de interviews geanalyseerd door de uitspraken te coderen met de cellen uit de matrix. Elke cel gaf ik een code, bijvoorbeeld de cel die ontstaat op de kruising van Taak en Overzicht creëren kreeg de code TO. Op die manier kreeg ik zicht op de inhoud en het aantal van de uitspraken per cel. Bijvoorbeeld de uitspraak “Het moment van afspreken hadden we niet, dat hebben we nu wel. En dat werkt meteen heel goed” past in de cel MO (Manier van werken / Overzicht creëren). En de uitspraak “De vraag: ‘Waar zijn we mee bezig’ speelt nog steeds. Daar blijven we over praten en ik merk dat we het leuk vinden om het daarover te hebben” past in de cel TC (Taak / Communiceren). Met deze analyse

van de gegevens kreeg ik zicht op de woorden die de studenten gaven aan hun manier van samenwerken, wat me hielp een antwoord te vinden op onze onderzoeksvraag naar het bewust leren samenwerken door gebruik van de Samenwerkingsmatrix.

Tijdens de groepsinterviews in januari bleek het onderscheid tussen *belangrijk* en *interessant* niet meer terug te komen. Bij vijf groepen waren de aanvankelijke belangrijkste en interessantste items verschoven, met name in de richting van Manier van werken, wat valt onder taakvolwassenheid. In nog maar één groep werd een aspect van relatievouwen genoemd, namelijk Werksfeer. In alle groepen stond het maken van werkafspraken en taakverdelingen centraal. Gezien de fase van het praktijkonderzoek is dat begrijpelijk: de studenten hadden nog maar drie maanden tijd voor dataverzameling, dataverwerking en rapportage.

		Overzicht creëren		Reflecteren		Communiceren		Bijsturen	
Ronde 1 / Ronde 3		R1	R3	R1	R3	R1	R3	R1	R3
Belangrijkst / Interessantst		B	I	B	I	B	I	B	I
Taak- volwassenheid	Taak		2	1		1	1		
	Manier van werken	4	7	2	2	4		1	1
Relatie- volwassenheid	Werksfeer		1		4		1	1	

Tabel 1. Ronde 1 en Ronde 3 vergeleken: belangrijkste en interessantste items bij aanvang en halverwege de cursus (bij Ronde 3 is het onderscheid tussen belangrijk en interessant vervallen); de getallen geven het aantal gedane uitspraken weer door alle groepen samen.

Alle groepen geven aan dat de oefeningen met de Samenwerkingsmatrix hebben bijgedragen aan de bewustwording van de onderlinge samenwerking. Met name de reflectie op de manier van werken wordt genoemd: leidt onze manier van werken tot het eindproduct dat we voor ogen hebben? Zijn we tevreden met de manier van werken?

Het werken met de Samenwerkingsmatrix wordt door alle groepen als positief ervaren – ook de groep die in september aangaf het nut er nog niet van in te zien. Vrijwel iedereen voegt eraan toe dat ze het prettig vinden dat de matrix maar enkele malen is ingezet tijdens de cursus: vaker had voor hen niet hoeven. Vijf groepen zijn van mening dat er vanaf het eerste jaar al mee gewerkt zou moeten worden. Anderen menen dat het eerste jaar zich er juist minder voor leent, omdat er dan vaak korte samenwerkingsopdrachten zijn en veel studenten nog gaan uitvallen. Vier groepen menen dat de matrix alleen zinvol is bij groepsopdrachten die langere tijd duren. Vier groepen vinden dat de matrix ingezet moet worden als interventie om bewust (beter) te leren samenwerken. Vier groepen vinden dat de matrix alleen ingezet zou moeten worden als er sprake is van conflicten in de samenwerking.

Ik was van plan het praktijkonderzoek af te sluiten met een evaluatieve ronde. Door de coronacrisis en overgang naar online onderwijs is het daar niet meer van gekomen.

Conclusie en aanbevelingen

Als onderzoeksvraag formuleerde ik: In hoeverre draagt de reflectie aan de hand van de Samenwerkingsmatrix bij aan het bewust leren samenwerken? Op basis van het onderzoek concludeer ik dat de Samenwerkingsmatrix bijdraagt aan het bewust leren samenwerken en bruikbaar is om het leren samenwerken te ondersteunen en de samenwerking van het moment bij te sturen. De studenten vonden het prettig ermee te werken, ook omdat de tool gedoseerd is ingezet. De samenwerking concentreerde zich in de loop van hun onderzoeksproject vooral op aspecten van taakvolwassenheid.

Andere jaren heb ik nog wel eens te maken met irritaties rondom de samenwerking in een enkele groep. Of het door de inzet van de matrix komt, is moeilijk te zeggen in dit kleinschalige praktijkonderzoek, maar die irritaties waren er dit jaar in elk geval niet. Voor mij als begeleider was dat erg prettig.

Op basis van mijn praktijkonderzoek zou ik aanbevelen de tool een aantal keren tijdens de opleiding in te zetten bij langlopende samenwerkingsprojecten. Het uiteindelijke doel is dat studenten de transfer kunnen maken naar de samenwerking in een team op een school. De matrix kan in veel verschillende teams een functie hebben, gezien de te verwachten positieve effecten van samenwerking zoals beschreven in de literatuur. Door met de studenten dit praktijkonderzoek uit te voeren ben ik, net als mijn studenten, veel bewuster geworden van taak- en relatievolwassenheid, wat mij helpt om mijn eigen samenwerking met collega's te optimaliseren. Ik heb dit onderzoek inmiddels regelmatig tijdens presentaties en gesprekken gedeeld met collega's van mijn instituut en onze opleidingsscholen, en ook met mensen van daarbuiten. Vrijwel iedereen geeft aan mogelijkheden te zien voor het gebruik van deze matrix in de eigen context, ook bijvoorbeeld met leerlingen in het vo en mbo, zeker gezien de mogelijkheid om elke cel aan te vullen met eigen vragen.

Tot slot een stappenplan om de matrix in te zetten bij samenwerkingsprojecten:

- bij aanvang ter verheldering van verwachtingen, bijvoorbeeld met de geschetste placemat-oefening,
- tussendoor ter reflectie, bijsturing en bij irritaties,
- bij afsluiting ter evaluatie van de samenwerking.

Dr. Mariëlle Theunissen

Dr. Mariëlle Theunissen werkt als Hoofddocent Pedagogiek en Didactiek aan het Instituut voor Lerarenopleidingen van Hogeschool Rotterdam. Zij is geregistreerd lerarenopleider en gecertificeerd assessor. Ze verzorgt beroepsvoorbereidende vakken en doet onderzoek naar samenwerking, duo-stages en co-teaching.

m.w.g.theunissen@hr.nl

Referenties

- Brooks, C., Carroll, A., Gillies, R.M., & Hattie, J. (2019). A matrix of feedback for learning. *Australian Journal of Teacher Education*, 44(4), 14-32.
- Darling-Hammond, L. (2017). *Empowered Educators: how high performing systems shape teaching quality*. Jossey-Bass.
- Geesink, A., Poot, R., Vlaanderen, D., & Zuiker, I. (2018). *Matrix groepssamenwerking*. Universiteit Utrecht. <https://samenwerkingsvragen.sites.uu.nl/>
- Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional capital: transforming teaching in every school*. Taylor & Francis Ltd.
- Kirschner, P., Claessens, L., & Raaijmakers, St. (2018). *Op de schouders van reuzen. Inspirerende inzichten uit de cognitieve psychologie voor leerkrachten*. Ten Brink Uitgevers.
- Onderwijscoöperatie. (2014). *Bekwaamheidseisen ingangsdatum augustus 2017*.
- Theunissen, M., & Poulussen, M. (2020). Duo-stages: Een onderzoek naar het lopen van stage in tweetallen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 41(1), 27-41. www.velon.nl
- Van den Berg, E. (2020). *De connective teacher. Leren in netwerken voor een toekomstbestendig beroep*. Platform Samen Opleiden en Professionaliseren.
- Van Grieken, K., Raes, E., Dochy, F., & Kyndt, E. (2015). Teacher collaboration: a systemic review. *Educational Research Review*, 15, 17-40.
- Vrieling, E., Van den Beemt, A, & De Laat, M. (2018). Facilitating social learning in teacher education: a case study. *Studies in Continuing Education*, April, 1-18.